

Şehircilik-Mimarlık Planlama-Tasarım İlişkileri Üzerine Tartışmalar

Bu sayıda, planlama ve tasarım, mimarlık ve şehircilik arasındaki ilişki konusunu Planlama Dergisi'nde tartışmaya açtık. Bu tartışmanın “nasıl bir şehircilik?” konusunda farklı meslek çevreleri arasındaki gündemdeki tartışmaya da katkıda bulunacağını düşünüyoruz. Biçim verme sanatı olarak tasarım ne kadar toplumsal içeriğinden koparılamaz ise bu biçim vermenin süreç ve siyasalarını ve tekniğini içeren planlama da tasarım ile sürekli geliştirilmek zorundadır. Tasarım içeriğinden yoksun bir planlamanın varacağı yer ile planlama süreçlerinden, toplumsal yarar ilkesinden koparılmış bir tasarım sürecinin savrulacağı yerler konusunda tartışmak meslek çevrelerinin gündeminde olmalıdır. Gerek kuram gerekse uygulama açısından her iki alanın birbirleri ile olan ilişkisinin gözden geçirilmesi, somut örnekler üzerinden tartışmanın yönlendirilmesinin yararları bulunmaktadır. “Planlama ile tasarım arasındaki ilişki birbirlerini izleyen bir ilişki mi, yoksa karşılıklı birbirlerini besleyerek gelişen bir ilişki mi olmalıdır?”, “Planlama ve tasarımın toplumsal içeriği ve hedefleri ne olmalıdır?” gibi sorulara bu sayıda yanıt aradık.

Bugün şehir planlama eğitimi mimarlıktan ayrı toplum bilim alanlarını, stratejik düşünce geliştirmeyi içine katan bir alan olarak gelişme göstermiştir. Kuşkusuz sorun meslekleri birbirleri içinde iradi biçimde eritmek değil, bir alanın, diğer bir alanın temel sorun alanlarını ve kendi alanına yansıyan yanlarını düşünmek üzere önüne koyabilmesidir. Bunun da, diğer bir alanın bilgisine sırt çevirerek olması olanaklı gözüküyor. Bu sayıda niyetimiz meslek alanlarımızı kendi içlerine kapatmak değil diğer alanlarla ilişkilerini öne çıkararak geliştirmektir.

Bu sayımızdaki tartışmanın katılımcılarını bu ilişkiyi meslek deneyimi olarak yoğun yaşamış kişiler arasından seçtik. Tartışmacılardan, kendi mesleki deneyimlerinden yola çıkarak planlama-tasarım ve mimarlık-şehircilik ilişkisinde gördükleri temel bir sorunu ya da çözümü üzerine kısa görüşler istenmiştir. Bu tartışmanın uzunca bir süredir meslekler arasında mesleki yetki sorununa indirgenen tartışmaların önünü açacağını umuyoruz.

Yerleşim ve Bina Tasarımı

Erhan ACAR

Doğumu, İstanbul, 1946; lise eğitimi Robert Academy; mimarlık lisansı MIT, 1970; mimarlık yüksek lisansı ODTÜ Mimarlık Bölümü, 1975. ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümünde 23 yıldır öğretim görevlisi. Çeşitli konut projesi uygulamaları yanında, ODTÜ Kent ve KKTC ODTÜ Kampusu projelerine katıldı. Konut tarihi ve kentsel tasarım konularında ders veriyor.

Son yıllarda gelişen bilgisayar yardımlı tasarım teknikleri (computer aided design -CAD), mimarlıkta hayal kurabilmek kadar, bu hayalleri gerçek dünyada uygulayabilmenin de yollarını kolaylaştırdı ve çoğalttı. Farklı geometri ve malzemelerle mekan tasarlayan mimarlarla, CAD teknikleri kullanan uygulamacılar (mühendislik ve inşaat firmaları) arasında ortak mekansal dillerde iletişim ve düşünce geliştirme yolları gelişti. Bu kolaylaşmalarla birlikte, günümüze kadar geliştirilenleri çok aşan, son derece karmaşık biçimli mekanlar gerçekleştirilebilmeye, kentsel yerleşmelerde yeni tür anıtsal yapılar yer almaya başladı. Frank Gery gibi mimarların, Sydney Operası veya Habitat gibi klasikleşmiş örneklerin çok ötesine giden teknik ve biçimsel karmaşıklıkta ve yeni bir mekansal dildeki çalışmaları, kent dokularının eski biçimleri ile ilişkilerini karşıtlıklar yoluyla kurdu ve yanlarında tekdüze bir görünüm oluşturan bu dokular arasında dikkat çekici yorumlar

olarak anıtlaşan yapılar biçiminde sıvrıldı.

“Tekdüze eski dokular” ise, “geleneksel” imar yönetmelikleri ve plan kararları ile oluşmaya, eşit yükseklikli bloklar halinde gelişmeye devam etti. Şehir planlama eğitimi de, bu pratiğe dayanarak iki boyutlu yapı adaları ve alanları tasarlamakla sınırlı kaldı. Oysa, CAD tekniklerinde gelişen becerileri ile şehir planlama öğrencileri de üç boyutlu kentsel tasarım uygulamalarında, daha karmaşık yapı alanları planlama teknikleri öğrenebilir, daha karmaşık yapılaşma ‘kodları’ geliştirebilir, mimari projelere daha çeşitli biçimlenme olanakları tanıyan daha seçenekli sınırlamalar getirmeyi öğrenebilir.

Buna karşılık, mimari proje pratiğinde de, projenin kendi iç felsefesinin yalınlığını ve tutarlılığını ön planda tutmak kadar, yerleşimin mekan ve zaman dokusunun oluşturduğu bağlama da önem verilebilir. Yerleşim dokusunun mekan ve zaman yön ve doğrultuları, yeni yapılarda da sürme olanağını bulur. Geçmişte oluşan mekan dokusuyla sadece zıtlaşan değil, onu sürdürerek karmaşıklaştıran yeni mekanlar üretilebilir. Geçmişten gelen mekan oluşturma alışkınlıkları ve çevrede yerleşmiş zamanı kullanma biçimleri zenginleştirilebilir. Yerleşim planlamasında öngörülen düzen desteklenerek, dokunun zamansal ve mekansal gelişiminin sürekliliği korunabilir.

Her iki meslek ve düşünce alanındaki bu karşılıklı duyarlılık gelişmesi, yeni tekniklerin olanaklı kıldığı fan-tezileri, yerleşimden ayrı ve aykırı duran, girişimcilerinin ve mimarlarının bireysel anıtları olarak sıvrılması yerine, toplumun kendi yerleşim üslubu ve tarzını, geçmişi taklit etmeden yücelten toplumsal anıtlar ve daha zengin yaşam çevreleri haline getirecek.

Plancılar-Mimarlar-Peyzaj Mimarları Arasındaki Bölük Pörçük İlişkiler Üzerine

Dr. Turgay ATEŞ

Şehir Y. Plancısı - Peyzaj Mimarı

Geçmişinden dersler çıkaramamış, kendisini geleceğe taşıyacak doğal, ekonomik, sosyal değerlerini kaynaklarını kısa dönemli özel çıkarılara, rant kaygılarına peşkeş çeken bir toplumda planlama, mimarlık, çevre koruma, peyzaj mimarlığı disiplinlerine ilişkin söylemler, savlar adeta birer “marjinal” kesim’ e ait gözükmektedir.

Bu kargaşa toplumunda kamu elinde kalan açık alanlar, parklar, korular kent haritalarına bakıldığında adeta “kanserli hücre” görüntüsü vermekte, fütursuzca hiçbir ciddi planlama kaygısı taşımaksızın çokuluslu çıkar gruplarına peşkeş çekilebilmektedir.

Zaten Anadolu’daki yağmanın aracı konumuna itilmiş imarçı planlama ile; geleceği öngörülmemiş çürük çarık bina yığıntıları kentlerimizde planlama ile sadece yan, ön bahçe, inşaat yaklaşma sınırı, emsal gibi ilkökul matemetiği bile sayılamayacak hesap yöntemleri ile ilişki kurulan “mimarlık” rantçı yönlendirmeler ve toplumsal zorlamalarla ne kadar çağdaştır? Bu toplumda ‘marjinalleşen’ mimarlık, kent planlamacılığı, peyzaj mimarlığı disiplinleri ancak toplumda ‘PLANLAMA’ kavramı toplumun tüm yaşamsal alanlarında benimsendiğinde anlamlı ilişkiler kurabilirler.

Kentin plansızlığını daha da arttırıcı etkiler yaratan, batılı benzerlerine benzemeye çalışan, bir mimarlık ürünü; ülke iklimsel ve coğrafi koşullarını hiçe sayan su kültürü toplumların çim parklarını Anadolu’ ya adeta birer karikatür gibi taşıyan peyzaj mimarlığı ürünleri, tek başına ne kadar çağdaşlık iddiasında bulunabilirler?

Sağlıklı ilişkiler görmek dileği ile.

Kentsel Tasarım ve Farklı Disiplinlerin Sorun Alanları

Sertaç ERTEN

1977 yılında İzmir’de doğdu. 1993 yılında Selçuk Lisesi’nden, 1998 yılında ise ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun oldu. 2000 yılında aynı bölümün Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programını konut alanlarında monotonluk ve çeşitlilik üzerine hazırladığı tez ile bitirdi. Aynı bölümde 6 yıl boyunca araştırma görevlisi olarak çalıştı ve temel tasarım stüdyosunun öğretim görevlisi kadrosunda yer aldı. 2006 yılında mimar Devrim Çimen ile birlikte Sekiz Artı Mimarlık ve Kentsel Tasarım’ı kurdu. Çeşitli ulusal ve uluslararası konferanslarda bildiri sunan ve halen ODTÜ’de doktora çalışmalarını yürüten Sertaç Erten’in ulusal ve uluslararası yarışmalara katılımı ve birçok ödülü bulunmaktadır. Profesyonel iş yaşamına Sekiz Artı’da devam etmektedir.

ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nden 9 yıl önce mezun oldum ve yaklaşık 7 yıldır profesyonel olarak kentsel tasarımla uğraşıyorum. En fazla içine girdiğim alan da kentsel tasarım proje yarışmaları. Bu projelerde en temelde mimarlar ve peyzaj mimarlarıyla birlikte

PLANLAMA
2006/4

çalışıyoruz. Zaman zaman da biyoloji, heykel, karayolu mühendisliği, su/altyapı mühendisliği... gibi farklı alanlardan destek alıyoruz. Birlikte çalışmak zor oluyor, fakat beni dönüştürüp yeni bakış açıları kazandırdığı için bu zorluğu seviyorum. Karma bir meslek kimliği edindiğim için de, şehir plancısı/mimar/peyzaj mimarı kavgalarını daha farklı yaşıyorum. Aslında biz bu karmalığı hibrid (melez) meslek adamlığı olarak adlandırıyoruz.¹ Bu tanım, kentsel tasarım yarışmaları aracılığıyla bir araya gelmenin, üniversite eğitimi sonucu elde edilen saf meslek adamlığı formasyonu üstünde, bir melez mesleki kişilik oluşturduğunu belirtiyor.

Şimdi bu üç meslek alanının temel tartışma konularını iki farklı perspektiften sunmaya çalışacağım: Birincisi, üç alanın çok birbiri içine girmediği, yani bir anlamda saf meslek adamlıklarının sürdürdükleri durum. İkincisi de, bu mesleklerin birlikte çoklukla içiçe çalıştıkları ve kentsel tasarım projeleri ürettikleri durum. Ben ilk durumu sıklıkla gözlemliyorum, yapılan yazılı tartışmalardan takip ediyorum; ikincisini de kentsel tasarımla uğraştığım için birebir yaşıyorum.

İlk durumda, genelde, mimarın zihnindeki şehir plancısı, parselleri/ adaları çizen, mimarı da bu anlamda her zaman sıkıntıya sokan, “kütle” yi ve doluyu-boşu hissedip anlayamayan kişi oluyor. Bir de mühendis “öyle yapma; taşmaz, böyle yapma; ısınmaz” dediği için, mimar kendini hep özgürlüğü kısıtlanmış biri olarak hissediyor. Plancı da kendini mimarla karşılaştırdığı vakit, kendini kentin makro ihtiyaçlarını görebilen, dolayısıyla bütüne hakim kişi olarak konumlandırıyor. Mimar da, bu formasyonu almadığı için, bu tür üst ölçek planlama meseleleri hakkında söz söyleme alanından uzak tutmaya çalışıyor.

Bu tip plancı-mimar kavgaları içine peyzaj mimarı pek girmiyor. Peyzaj mimarı genellikle mimarın yaptığı “dolu”yu tarifleyen, ya da plancının kentsel ölçekte belirlediği “boş”ları estetik olarak dolduran kişi oluyor. Bu bakış, plancı ve mimarın peyzaj mimarına bakış açısı; ve genelde de “peyzajcı” terimi ile tarif edilen, yeşille ve suyla betonu yumuşatması beklenen kişiyi anlatıyor. Bu perspektifte kentsel tasarım da, kamunun elindeki alanlarda (kaldırımlar, yaya yolları, meydanlar...vs.) açık alan düzenlemeleri yapma işi olarak algılanıyor.

İkinci durumda, üç disiplin de birlikte çalışıyor. Burada, mekandaki “dolu”yu “boş”u birlikte şekillendiriyorlar fakat bu sefer bunun oranları, yoğunlukları, bir araya geliş biçimleri gibi konularda fikir ayrılıklarına düşebiliyorlar. Bu tartışmalar aslında projeyi olumlu yönde etkiliyor. Eğer bir proje üzerindeki temel kabulleri aynı ise, tartışmalar bu kez “biçim” üzerinde oluyor. Şehirli mimarın tasarladığı kütleyle karışma hakkı kazanmış olduğu için, mimar bu durumdan rahatsızlık duyabiliyor. Aynı şekilde, bitkilerden ve hem sert hem yumuşak zeminle ilgili malzemelerden anlar duruma geldiği için, peyzaj mimarı kendi alanına şehircinin fazlaca girdiğini düşünebiliyor.

Şu ana kadar edindiğim deneyimler ışında son olarak şunları söyleyebilirim: Bu üç mesleğin eğitimi, bugün için üniversitemizde çoklukla birbirlerinden ayrı olarak veriliyor. Dolayısıyla, mezun olan kişi neredeyse bir fanusta büyümüş oluyor. Halbuki dünyada bugün çok farklı eğitimleri almış insanlar bir araya gelip projeler üretiyorlar. Ben kendi adıma bu değişimleri takip etmeye ve başka alanlardan destek almaya gayret ediyorum. Aynı zamanda da aldığım bu destek bilgilerle kendimi daha donanımlı yapmaya çalışıyorum. Mesleki bilgi geçişlerine imkan veren bir eğitim sistemimiz olması gerektiğine kesinlikle inanıyorum. Fakat, bu bölümlerin öğrencileri, bu tür yapısal değişiklikler olmadan da bir araya gelmenin ve etkileşimde bulunmanın yollarını yaratabilirler. Ortak projelerle uğraşarak, birlikte öğrenci yarışmalarına girerek veya birbirlerinin proje jürilerine katılarak daha ilk yıllardan bir araya gelebilirler ve o fanusu kendileri henüz öğrenciyken kırabilirler. Bu açık duruşun yararlarını mutlaka ilerleyen yıllarda görecekler, tarif ettiğim ve bence proje ve projeci için daha yapıcı olan ikinci durumun tartışma alanlarında bulunacaklardır.

¹ “Biz” diye tarif ettiğim grup, üç kişiden oluşuyor: Sertaç Erten (şehir plancısı), Devrim Çimen (mimar), Sinan Burat (peyzaj mimarı). Bu yarışmaların bir çoğunda beraber çalışıyoruz, ve deneyimlerimizle ilgili birlikte yazdığımız bir makale var: Türkiye’de Kentsel Tasarım Proje Yarışmaları ve Disiplinlerarası Çalışmayı Öğrenme Süreci, Planlama Dergisi, 2005/3.

Şehircilik-Planlama-Tasarlama- Mimarlık-Peyzaj

Baykan GÜNAY

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü mezunu olarak 1968-1981 yılları arasında fiziksel planlama ve turizm planlaması alanlarında kamu ve özel kesimde çalışmıştır. 1981 yılından beri bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Planlama, tasarım ve kentsel yenileme alanlarında kitap ve makaleleri bulunan Baykan Günay çok sayıda projede görev almış ve proje yöneticiliği yapmıştır.

Kentsel çevrenin oluşturulması ve sürdürülmesi sürecine şehircilik diyorum. Bu açıdan bakıldığında şehircilik salt bir bilim değil, belki ondan çok bir sanat. Temelde bir planlama sorunu gibi duruyor, ancak bir gerçekleştirme süreci. Bu özelliği ile ülkemizde yapıldığı gibi bir arazi kullanım planı çizip, daha sonra arazi düzenlemesi yapma eyleminin ötesinde; insanın biyolojik ve psikolojik gereksinimlerini karşılayacak bir çevrenin ve bu çevrenin mekânsal yapısı ile mimarlığını ve peyzajını yaratma çabası olarak görülmesi gerekir. Mutlak ki sürecin mali analizler, yasal çerçeveler, siyasi kararlar gibi çok sayıda etmeni var. Bütün bunların farklı uzmanlık alanları olduğu da bir gerçektir. Kendimi şehirciliğin kente biçim verme tarafına yatkın hissediyorum ve biçimin salt estetik kaygılar değil, kentsel yaşam için de elzem olduğunu düşünüyorum; bu yapılabildiğinde kentlerde farklı niteliklere sahip yerlerin oluşturulabileceğine inanıyorum. Bu düşünceler çerçevesinde,

kente biçim veren uzmanlık alanları arasındaki ilişkilerin aşağıdaki çerçeve içinde kurgulanması gerektiğine inanıyorum.

Planlama-Gerçekleştirme Süreci

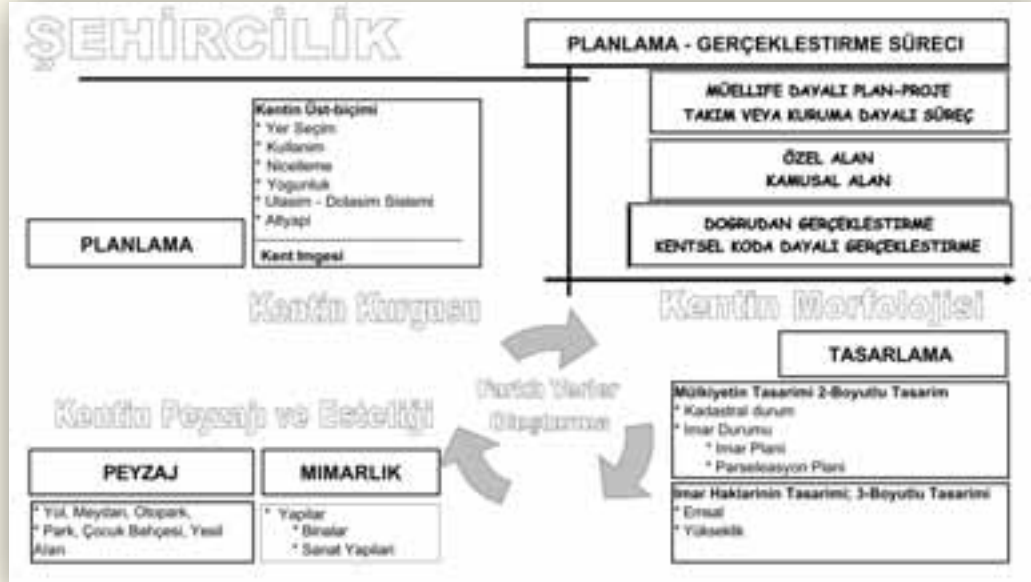
Şehircilik basit bir plan uygulaması değil, bir gerçekleştirme sorunsalıdır. Bu nedenle kentin gelecekteki yapısı müellife dayalı bir plan (imar planı) çizimine bırakılmamalıdır. Kurumsallaşmış bir mekân üretme süreci geliştirilmelidir. Bu kurum bir yandan kamusal alanlarda (herkese açık yol, meydan, yeşil alan) doğrudan gerçekleştirme, diğer yandan özel alanlarda (özel ya da kamu kurumlarına ait mülkler) kentsel rehberlere dayalı denetim ve gerçekleştirme eylemlerini yürütmelidir. Bu eylem, ciddi bir planlama ve tasarım bilgi ve becerisi istemektedir. Günümüzde şehir planlaması eğitimi almış uzmanların, ne kökenden gelirse gelsin, büyük bir çoğunluğunun bu beceriye sahip olmadığını görüyorum. Kent ve kentsel çevre, bir takım çalışmasına dayandırıldığında ve sürekli birbirini destekleyen planlama-tasarlama-mimarlık-kentsel peyzaj üretme problemi olarak ele alındığında başarılı olarak gerçekleştirilebilmektedir. Bu işleyişin ise birbirleriyle sürekli ilişkide bulunan üç ayağı bulunmaktadır. Burada ilgili uzmanlar değil uzmanlık alanları belirtilmektedir.

Kentin Kurgusu

Öncelikle kentin kurgusu belirlenmelidir. Buna planlama diyebiliriz. Bu eylemin akıla dayalı aydınlanma çağının ürünü olduğu söylenir. Planlamada yer seçimi, arazi kullanımı, büyüklük ve yoğunluklar, ulaşım ve dolaşım sistemi, iktisadi ve toplumsal sorunlar ve altyapı ile uğraşılacaktır. Kentin üst-biçimi ve parçaları bu süreç içinde belirlenecektir. Ne yazık ki, ülkemizdeki planlama anlayışı içinde bütün ve parçalar arasındaki

PLANLAMA
2006/4

ilişkiler unutulmuş, kentin imgeleri (Kevin Lynch; The Image of the City, Cambridge MIT Press, 1960) tartışılmaz olmuştur. Kentlerin üst-biçimleri giderek mevcutun sürdürülmesine ve gelişigüzeleliğe dönüşmüş, bu aşamada bile arazi kullanımı ve imar haklarını ön plana çıkartan, tasarım endişelerinden uzak, mekanik bir planlama anlayışı kentlerin üst-biçimlerine hâkim olmuştur. Hepimizin yakındığı kentsel çevreler anılan süreç içinde ortaya çıkmakta, bu gerçeği ifade etmekten başka bir çözüm arayışına girilmemektedir. Bu nedenle planlama aşamasına kentin kurgusu denilmiştir. Üst-biçim ve parçaların nitelikleri salt mevzuatta yazılı tanımları ve sayısal değerleri aşmalı, kentin gelecekteki farklı kimlik alanlarını hedeflemelidir.

Kentin Morfolojisi

Kentin biçiminin üretilmesi iki ve üç boyutlu olarak bir bileşime (kompozisyon) oturmaktadır. Kentin üst-biçimine ve parçalarının kimliklerine ilişkin kararların gerçekleştirme sürecinde öncelikle iki boyutlu olarak mülkiyet yeniden biçimlendirilecek, ya da korunacaktır. Bu süreçte kentin özel ve kamusal alanlarının biçimleri belirlenmektedir. İmar hakları kavramını beğenmesek de, sonuçta kentin üç boyutlu biçimi bu araçla belirlenmektedir. Dolayısıyla mülkiyetin ve imar haklarının belirlenmesi mekanik bir süreç olarak anlaşılabilir. Kentin morfolojisinin belirginleştiği "mülkiyet yapısı - imar haklarının denetimi" ciddi bir tasarım sorunsalıdır, çünkü bu süreç içinde aynı zamanda kentin kütle ve mekân yapısı oluşturulmaktadır.

Kentin morfolojisi oluşturulurken henüz kentin mimarlığı ve peyzajı kesinleşmemiştir, ancak bu ilk adım önemlidir ve tasarım bilgi ve becerisi gerektirir. Görüldüğü gibi öncelikle kentin kurgusu olarak tanımlanan "kentin üst-biçimi - kentin imgeleri", daha sonra da kentin morfolojisi olarak tanımlanan "mülkiyet yapısı - imar haklarının denetimi", kentin "kütle-mekân yapısı"ni kesinleştirmektedirler. Bu süreç içinde yer alan tüm uzmanların (şehir plancısı, mimar, peyzaj mimarı) bilmesi gereken salt mimarlığın ya da kentsel peyzajın tasarımının kuralları değil, daha evrensel bir niteliği olan gestalt kurallarına hakim olmaları gereğidir.

Alman dilinde gestalt şekil, biçim, örüntü, yapı, düzen gibi çok sayıda kavramı içeren bir anlam taşımaktadır. Gestalt kurallarının temelini oluşturan parça ile bütün arasındaki ilişki ise eğitim bilimlerinin de üzerinde durduğu bir olgudur. 1920li yıllarda temelleri kurulan gestalt kuramında bütünü mü parçaları etkilediği, yoksa parçaların mı bütünü belirlediği tartışılmış ve bu eylemsel ilişki içinde bütünü parçaların toplamından farklı bir şey olduğu vurgulanmıştır. Bu çerçevede görsel dünya için birey, tek tek nesnelere değil, nesnelere oluşturduğu bileşimi (composition) algılamaktadır. Bileşimi oluşturan

tasarlama eylemi ise iki temel kavram (category) üzerinde kurgulanmaktadır; cansız doğaya bir amaç ve yön veren düzen (order) ile her bütünün sahip olduğu anlam (meaning or significance), bileşimin niteliğini oluşturmaktadır (Baykan Günay; Gestalt Theory and City Planning Education, Journal of the Faculty of Architecture-METU, June 2007, Ankara).

Kentin Mimarlığı ve Peyzajı

Kentsel peyzaj (townscape) kuşkusuz kentin morfolojisinin ayrılmaz bir parçası ve uzantısıdır. Kütleler mimarlık ile (Aldo Rossi; The Architecture of the City, Oppositions Books, The MIT Press, London, 1992), mekânlar peyzaj ile yaşam kazanır ve bir kentsel peyzaj (Gordon Cullen; Townscape, Reinhold Pub. Cor., New York, 1964) diline dönüşür. Farklı yerler ise mekânın morfolojisinin belirlenmesi sırasında yaratılacak fırsatlar çerçevesinde gelişebilir (Amos Rapoport; Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, Great Britain, 1980). Her durumda kentin peyzajı, kentin kurgusu ile bütünleştirilmelidir (Edmund N. Bacon; "Design of Cities", Thames and Hudson, 1982).

Kimi zaman kentin morfolojisi başarılı olabilir, buna karşın kütlelerin mimarlığı uyumsuz olabilir, kimi zaman ise morfolojik olarak basit bir kentsel çevre kütlelerin mimarlığı ile öne çıkabilir. İyi diyebileceğimiz kentsel çevre her ikisini bir araya getirme sanatıdır. Bu açıdan mekânı oluşturan morfolojik yapı ile kentsel peyzajı oluşturan mimarlık arasındaki bağın sürekliliği sağlanmalıdır. Aşağıdaki örnekler bu görüşlerin ülkemiz bağlamındaki uygulamalarını göstermektedir.

Samsun Cumhuriyet Meydanı: Kütleler ve oluşturduğu meydan morfolojik olarak bir sorun yaşamamaktadır; sorun, binaların mimarlığı ve bütün-parça ilişkisinin oluşturulamadığı kentsel peyzajıdır.

İzmir Kordonu: Morfolojik olarak aynı saçak yüksekliğine sahip basit bir çizgiden oluşmaktadır; zenginliği yaratan renkler, panjurlar ve tek tek birimlerin ölçüsünden kaynaklanan ortak mimarlıktır.

Samsun Cumhuriyet meydanı

İzmir kordonu

Ankara Güven Park Çeperi: Kimi zaman rastlantısal da olsa, farklı kütlelerin oluşturduğu zengin bir morfolojik yapı ortaya çıkmakta, farklı mimarlar tarafından tasarlanan ve belirli bir dönemi yansıtan mimarlık ve kentsel peyzaj ile desteklenen başarılı kentsel çevreler ortaya çıkmaktadır.

ODTÜ Kuzey Kıbrıs Yerleşkesi Meydanı: Kimi zaman da, özellikle mülkiyet açısından bir sorun yaşanmadığında, morfolojik yapı ile mimarlık ve peyzaj bütünleştirilebilmekte, farklı mimarlar yönlendirilerek başarılı çevreler üretilebilmektedir.

Ankara Güven Park çeperi

ODTÜ Kuzey Kıbrıs yerleşkesi meydanı

Sonuç

Ülkemizdeki şehircilik pratiğinin başarılı olmadığı bir gerçektir. Bunun aksini savlayana rastlamak da olanaklı değildir. Konuya salt meslek alanları açısından yaklaşıldığında bir çatışma düzlemi de oluşmuştur. Kenti yapma sanatı olan şehircilikte ise konu meslek adamlarının uzmanlıklarına değil şehirciliğin alanlarına yönelmeli ve yeni bir şehircilik anlayışı ve şehir üretme süreci geliştirilmelidir. Bu doğrultuda meslek uzmanlaşmalarına dayalı bir ihtisaslaşma yerine, her an farklı uzmanların bir araya gelmesine olanak tanıyan kentin kurgusu, kentin morfolojisi ve kentin peyzajı kavramları üzerinde durulmuştur.

Mimar plancı mı? Plancı mimar mı? İkisi de olur

Ferhan TEBER

1973'te ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu. O tarihten beri Paris'te yaşıyor. Öğrencilik yıllarından beri hem mimarlık bürolarında hem de planlama bürolarında çalıştı. Fransa'nın değişik şehirlerinde, Antil adalarında, Reunion adasında, Seychelles adalarında, Suudi Arabistan'da ve Çin'de planlama ve mimarlık projeleri gerçekleştirdi. Son 15 yıldır Fransa'da üç büronun ortaklığında kurulan yarışma grubunu yönetiyor. 200'ü aşan yarışmaya katıldı, 50'den fazla birincilik ödülü aldı.

Mimar plancı mı? Plancı mimar mı? İkisi de olur, ama ikisinin de işin öbür yüzünü iyi bilmesi ve bilmekten ötede bu bilginin, sürecin sadece bir parçası olduğunun da farkında olması gerekir. Aslında dört beş senede aldığımız eğitim ve diploma bize ancak konumuzda çıracılık yapabilme yetkisi verir, hele hele kendi konumuzun dışında bilgiçlik taslama yetkisini hiç vermez. Ama öğrenmenin, deneyimin, kendini geliştirmenin sınırı yok.

1973'te ODTÜ'den mezun olduğumdan beri Paris'te öğrenciyim. Her yıl ilgimi çeken bir veya iki konuyu takip ediyorum. Sonuçta iki diplomalık daha şehir planlama dersi, üç diplomalık da mimarlık dersi aldım. Gemi Mimarisi, Peyzaj, Aydınlatma, Kent Hukuku, Proje Organizasyonu, Tropikal Mimari, Kentsel Dönüşüm, v.s. Hala daha çok öğrenilecek şey olduğunun bilincindeyim.

Morphosis'in patronu Tom Mayne 45 yaşlarında iken Los Angeles'da bir toplantıda Frank Gehry ile karşılaşır ve ona şikayette bulunur, "Hocam bu yaşıma geldim daha kendimi tatmin edecek doğru dürüst bir şey yapamadım, ne olacak benim halim?" der. Gehry de "hele dur bakalım daha yaşın mimarlık için bebeklik, emekleme çağı. Şöyle bir Los Angeles dışına çık, on sene değişik yerler gör, çalış, sonra buraya gel" diye cevap verir. O da öyle yapar. Ona göre gerçek anlamda düşüncelerini yansıttığı ilk projesi 58 yaşında Avusturya'da yaptığı Adria Center'dır.

Bildiğiniz gibi Tom Mayne o toplantıdan 15 sene sonra 61 yaşında, mimarlığın Oscar'ı sayılan Pritzker ödülünü aldı.

Özetle, mimarlık ve kentsel planlamada olgunlaşma uzun seneler alan bir süreçtir. Tek başına mimaride ilerleyebilirsiniz, kentsel planlama alanında da; ama ikisinin kesiştiği alanlara girildiği zaman söz sahibi olmak için, ya mimar plancının bilgi ve deneyimine sahip olmalı ya da plancı mimarın bilgilerine. Büyük projelerde o da yetmeyeceği için herkesin uzmanlık konusunu ortaya koyabileceği ekip çalışmaları her zaman için daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

“Kentsel Tasarım”a İlişkin Genel Gözlemler

Dr. Ahmet UZEL
Y. Mimar

Ülkemizde “kentsel tasarım” kavramı, meslek çevrelerinde, bu kavrama yastlı projeler elde etmek isteyen kurum ve kuruluşlarda giderek artan bir ilgiye kaynaklık etmektedir. Kavram; öğretim kurumlarının programlarında da yer almakta, ad olarak kullanıldığı yarışmalar açılmakta, yayınlar yapılmaktadır. Kavramı, meslek unvanı olarak veren öğretim kurumları da bulunmaktadır. Ancak üzerinde görüş birliğine varılabilecek bir tanım, henüz yapılmamıştır. Özellikle eğitim kurumlarındaki yaklaşım farkı, bu gözleme kaynaklık etmektedir.

PLANLAMA
2006/4

Genellikle:

- Kent Planlama ile Mimarlık ara kesitinde bulunduğu,
- Çok sayıda uzmanlık alanından girdi alan bir uğraş olduğu,

kabul görmektedir.

Ancak ele alınan/alınacak kentsel tasarım konusunun uzmanlıklar arası ilişkisini, hangi uzmanın kuracağı konusu tartışıla gelmekte; zaman zaman yargıya götürüldüğü de bilinmektedir. Oysa konu, birlikte yürütülecek bir çalışmada yer alacak uzmanların, yerlerini birlikte saptaması ve kabullenmesi konusudur. Bu durumda hakemden karar beklemek; yerini bilmemek, yerini beğenmemek; kavramın özünü kavramamış bencil, haris, şöven bir yaklaşımdır. Meslek örgütleri de, kendilerinden beklenen sağduyulu yaklaşımı sergileyememekte, katılımcı bir ortamı yaratamamaktadırlar. Bu olgu zaman zaman şiddetli tartışmalarla su yüzüne çıkmakta; ancak, çözüm için somut adım atılmamaktadır.

Öte yandan bu kavram bağlamında hizmet isteyen kurumlar, yukarıda verilen genellik içinde kalmakla birlikte, elde edilecek ürünü bir "vaziyet planı" anlayışıyla tanımlamaktadırlar. Bu yaklaşım; tarafları, "kent planlama"yı kavram dışına itme aracı olarak kullanılmakta, farklı uzmanlıkların etkisini, katkısını hafifletici sonuçlara yönelmeye, uzmanlıklar arasında "etkinlik", "erginlik" tartışmasına götürmektedir. Giderek konu, kavramın içinde bulunan "tasarım" sözcüğünde düğümlemekte ve kısır döngüden çıkılamamaktadır. Mühendislik hizmetlerinin önemi hiç ortaya çıkarılmamaktadır. Ortaya çıkan ve kentsel yaşamın sürdürdüğü, sadece imar planlarına dayalı kimi uygulamalar, "Niteliksizlik Örneği Sergisi" izlenimi vermektedir.

Hizmetin kaçınılmaz gereği olan ayrıntı projelerinin uzmanlıklar arası eşgüdüm ve ortak çalışma ile üretilmesine, uygulamanın programlandığına ilişkin hiçbir örnek görülmemektedir.

Uygulama için son derecede önemli olan parasal, hukuksal araçlar; yapım programları, kaynak kullanımı, örgütlenme ve yönetim yaklaşımları göz ardı edilmektedir.

Kentsel Tasarım konusu olması gereken ancak, böyle bir yaklaşımdan uzak; günlük kaygılarla, kişisel ve siyasal çıkar dürtülerine dayalı, çözüm üretmeyen, ortak beğeniye dışlayan, kişisel değer yargılarını, yansıtan uygulamaların giderek arttığı, kentlerde kısa sürede ıslah edilemez çirkinliklerin ve işlevsiz, yanlış yapımların yaşama geçirildiği, bu yapımlara etkili bir toplumsal tepki verilmediği -çok acı- bir gerçektir.

Yukarıda sıralanan ve çok genelleştirilmiş gözlemlerin, tarafların etrafında birlikte oturacağı, sağduyu ile tartışacağı, sonuç ürün alınmadan kalkılmayacak bir masaya yatırılması; elde edilecek sonucun her ortamda ortaklaşa savunulması, toplum için meslek için yaşamsal önem sunmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönem; örgütlülüğü, katılımcılığı, ortak davranmayı kaçınılmaz yapan bir dönemdir. Bu konuda meslek odalarına varlıklarının temeli olacak bir görev düşmektedir.

Kentsel Tasarım Ekspertizleri

Ali VARDAR

1950 yılında İstanbul'da doğdu, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 1973'te lisans ve 1978'de yüksek lisans derecelerini alarak mezun oldu. 1978'den beri Almanya, Hamburg'ta kent yenilemesi üzerine çalışıyor. Türkiye'de muhtelif planlama yarışmalarına katıldı ve 1994 yılında ekip arkadaşlarıyla birlikte Ankara Merkezi İş Alanı (MİA) yarışmasında birincilik ödülü kazandı. Şu anda, Hamburg Eyaleti Kent Geliştirme ve Çevre İdaresinde, Kent Yenileme Birimini (Stadterneuerung) yönetiyor.

Dilimizde uzman raporu anlamına gelen 'ekspertiz' kelimesiyle çevrilebilecek, 'gutachten' lar Almanya planlama pratiğinin temel taşlarıdır: Planlanacak herhangi bir kentsel alanla ilgili hedeflerin şekillenmesi,

muhtemel 'gelişme konsept'lerin elde edilmesi için belediyelerce veya yatırımcılarca planlama ofislerine 'ekspertizler', yani araştırma ve kavramsal kentsel tasarım çalışmaları hazırlatılır. 'Ekspertiz' kelimesi işin hem belediye idaresi dışında tarafsız yapıldığını göstermekte, hem de önerilerin bir uzmanlık bürosunca (bilirkişi) hazırlandığını vurgulamaktadır. Ele alınan konuya hakim ekiplerce çalışılan mekansal taslak planları ve stratejik tavsiyeler, yasal belge olan imar planlarından veya uygulama projelerinden önce ortaya çıkar. Fikir üretme çalışmalarına hangi uzmanlardan katkı sağlanacağı, hedeflere ve yanıtlanması beklenen soruların niteliğine göre değişir. Sadece mimar ve şehir plancıları değil, peyzaj plancıları, altyapı, restorasyon, gayrimenkul finansman, çevre uzmanları vb.'leri de ekiplerde yer alabilirler veya görüşlerini ek raporlarla projeye entegre edebilirler. Şehirciler proje koordinasyonunu sağlayıp, özellikle programatik hedeflerin tanımlanmasını, projenin kentle bağlantılarının kurulmasını ve projenin genel yönlendirilmesini üstlenirken, mimarlar tanımlanan programatik hedefler çerçevesinde kentsel öğelerin şekillendirilerek canlandırılmasında rol alırlar. Böylece ilerde yatırımcılara tavsiye edilecek ve uygulamaya temel olacak doku ve biçim tipolojileri elde edilir. Bazen 'masterplan' (ana düzen tasar) bazen 'çerçeve plan' olarak adlandırılan bu çalışmalar sadece masa başında hazırlanan öneriler olmayıp, o kent parçasıyla ilgili kişi ve kurumların, siyasetçilerin görüşlerini de alarak değerlendiren ve onlarla dialog sürecinde ortaya çıkan çalışmalardır.

Türkiye'de kent geliştirme projelerinin, imar planları hazırlama süreçlerinin dışında da olabileceği son yıllarda iyice görüldü. Giderek artan kavramsal kentsel tasarım projelerine ve yarışmalarına bakarak, Avrupa'da yıllardır var olan süreçlerin artık ülkemizde de az da olsa uygulanmaya başlandığı söylenebilir. Böyle süreçlerin ana özelliği, formel bir süreç başlamadan önce, belediyece görevlendirilecek özel bir planlama ofisinin o kent parçasıyla ilgili yapacağı araştırmalara dayanarak bir kavramsal kentsel tasarım projesi ve sürece yönelik strateji önerileri hazırlamasıdır. Bu tür ekspertiz çalışmalarında mimarlar ve şehir plancıları birbirleriyle yarışan değil, aynı ekip içinde tamamlayıcı uzmanlıklardır. Hazırlanan ürünlerle ortaya sadece imar haklarının dağıtıldığı donuk bir imar planı değil, yerel politikacıların, yatırımcıların ve ilgili kamuoyunun tasarlanan kent parçasını tahayyül edebileceği, getirdiği olumlu ve olumsuz bütün yönleriyle tartışabileceği, ekonomik değerlendirmelerin yapılabileceği canlı bir kentsel tasarım ürünü çıkar. Taslakta özellikle stratejik önemdeki mekanlarda yapıların, sokakların, meydanların, çarşıların vb.'lerinin nasıl inşa olacağı, yeşil alanların, ağaçların nerede yer alacağı bellidir. Yatırım kararları ve politik kararlar bu çalışmalara dayanarak hazırlanmak durumundadır.

Şehircilik terminolojimizde bu bağlamda kullanılmayan ve yukarıda belirtilen çalışmaların içeriğini karşılayamadığı için, 'ekspertiz' kelimesi yerine, bu tür çalışmaları tanımlayan kısa ve genel bir adın yerleşmesi mesleki iletişim açısından yararlı olacaktır. Kentsel gelişmeye yönelik ekspertizlerin çokluğu, o kentin gelişmesiyle ilgili fikirlerin zenginliğinin bir göstergesidir. Doğal olarak ekspertizler gerçekçi olmak ve projenin uygulanmasında rol alacakların beklentileriyle kamu çıkarları arasındaki dengeleri kurmak zorundadır.

**Kalede çocuk olmak,
Özlem Çelik, Ankara, 2007**